

Landskap: *Dalarna*Upptecknat av: *Helge Knutsson*

Härad:

Adress:

Socken: *Ludvika*

Berättat av:

Uppteckningsår:

Född år i

Uppteckningen rör

Namnsägen

Bryta artal med tomtarna

En gravletare

1.

2.

2.

av

Helge Knutsson.Hur namnet Basttjärn uppkommit.

Den lilla sjön Busttjärn ligger i norra Ljusnarsberg, strax in-till Silverhöjdens station, i en dalsänka mellan Silverhyttan och Få-bobacken. De första nybyggarna här voro finnar. De slogo ner sina bo-pålar på höjderna och omkring sjöarna samt levde av jakt och fiske. Dessa små sjöar eller tjärnar voro i de flesta fall mycket fiskrika, och fisket gick bra. Men så helt plötsligt var det som om varenda fisk hade försvunnit. Det lönade sig inte att lägga ut varken nät eller kroker. Folket funderade både hit och dit över felet. Till slut fick de klart för sig att det var "sjörået", som slagit sig ner i en tjärn. Men då alla tjärnarna voro förenade genom vattendrag, verkade hennes kraft i ellesamman.

Nu var det intet annat att göra än att få bort denna sköna frö-ken till något annat ställe, vilket inte var så lätt för vanligt folk. Men på den tiden fanns det alltid någon, som kunde mer än andra, och så var det också nu. Där var en man, som varit med om något liknande en gång förut, och som inte heller var rädd. Denne tog nu litet jord från kyrkogården, för det skulle vara vigd jord, och lade denna, tillsamman med en del andra saker, i en tygpåse. Han gjorde så en lång stång och band trollpåsen i den ena ändan och hängde den utöver tjär-nen. Den andra ändan av stången fäste han vid land. Stången smorde hon med tjära, så att den skulle brinna bra. Nu var det inte rådligt att vara i närheten av tjärnen när påsen föll i sjön, och han gjorde därför upp en eld under stången, så att han fick tid att springa därifrån. När det så brunnit en stund och stången gick av, blev det ett förfärligt brak och väsen i luften. "Rået", som måste ge sig bort ifrån tjärnen, for iväg med en sådan fart, att hon i hastigheten drog med sig ett bastutak. Detta tak slog nu ner i nämnda tjärn, och därav fick den namnet Basttjärn. Men "rået" försvann för alltid långt uppe bland bergem.

När Rifalls-Erker bröt avtalet med tomtarna.

Denna händelse tilldrog sig i en utkant av Grangärdes socken ej långt från Nittkvarn.

På 1850-talet fanns i den trakten en man, som gemenligen kallades Rifalls-Erker. Han hade ett stort hemman med mycket bördig jord och fick alltid goda skördar. På stallet hade han präktiga hästar och i ladugården voro korna så tjocka och feta, att de riktigt blänkte. Ingen visste då, huru allt hängde ihop med hans välmåga, men otaliga voro de gissningar och sägner, som voro i omlopp i orten, ty att det var något under det hela, det var alla ense om.

Ären gingo och välmågan steg, allt tycktes gå honom väl i händer. Varje år besökte han kyrkan en gång och tog då ävenledes nattvarden. Så hände sig en söndagseftermiddag, då han återkom till hemmet från en sådan kyrkfärd, att han var orolig och besynnerlig. Så fort drängen ställt in hästen i stallet, gjort sina sysslor där och avlägsnat sig, gick Rifalls-Erker dit. Men han var ej länge därinne förrän han kom ut igen, ännu mera upprörd, ja det såg ut som om det varit hand'gemäng i stallet, en sak, som föranledde hans närmaste att spörja om orsaken. Då berättade han, att tre tomtar voro i hans tjänst, en för jord och skörd, en för stallet och en för ladugården. För varje gång han tog nattvarden, måste även tomtarna ha den. Därför hade han tre små flaskor med sig till kyrkan till förvaring av vinet, och han måste gå fram till altarringen tre gånger, behålla vinet i munnen, gå in i bänken och där fylla på en flaska varje gång. Denna dag hade det inte lyckats honom att få mer än två flaskor fyllida. Prästen hade visat bort honom när han för tredje gången kom fram till altaret. En av tomtarna blev nu utan och ansatte honom därför. Rifalls-Erker kände det som skulle huvudet vridas av honom, ansiktet vädades mot ryggen och nacken framåt. Vid gården fanns en ovanligt stark dräng. Denne inkallades för att försöka vrida huvudet rätt på sin husbonde, men det lyckades inte. När drängen grep om husbondens huvud, kände han det som tassar och klor utanpå händerna.

Det var vindstilla och stjärnklart den kvällen, men likväl rycktes dörrarna upp, hur väl de än stängdes, såväl förstugudörrar som innerdörrar. Hästarna i stallet gnäggade och ryckte sig lösa. I ladugården råmade korna, och hönsen flögo kacklande fram och tillbaka i buren. Före kl. 12 på natten hade Rifalls-Erker slutat sitt jordiska liv.

Nästföljande söndag skedde begravningen. Hästen som drog den döde, lackade av svett, och bärarna måste gå tre på vardera sidan om skjutsen för att hindra den att välta. Detta fortgick ända tills följet hade kommit in på grannens mark då allt gick lugnt och stilla.

Men tomtarnas verk var inte slut därmed. Inom en månad hade två av hästarna snärjt sig i sina bindslen och kvävts, en tredje blev till ytterlighet avmagrad och dog. På samma sätt gick det i ladugården. Där funno de den ens kon efter den andra liggande död i båsen.

Den förut så rika och välskötta gården gick nu med stora steg sin undergång till mötes. På blott några år blev den, från att ha varit en av de bästa i nejden, en av de sämsta.

En gruvletare.

På 1790-talet bodde i Donshyttan en man vid namn Bengtsson. Denne man skulle en dag hämta hem sina två hästar, som gick på bete i skogen. När han kom ut i skogen, hörde han den ena hästens skälla uppe på Risbergsåsen och gick därför genast dit. Men då han skulle gå över en berghäll, gled massan undan för hans fötter, så att han ramlade omkull. Men vad fick han inte se, när han reste sig upp? Jo, han hade fallit på en malmhäll. Van att handla raskt, tog han genast upp sin slidkniv och högg den fast i en täll, för att inget trolltyg skulle kunna dölja platsen för honom.

Men när Bengtsson kom hem till stallet med hästarna, mötte han en liten gubbe med röd mössa på huvudet. Gubben sade till Bengt: "Ta dän kniven". Bengt blev så rädd, så att han blev sjuk, men den lille gick inte förrän Bengt gav sig iväg. Bengt var då så sjuk, att han knappt kunde gå. När han äntligen kom till tallen, där kniven satt, var gubben där. "Ta dän kniven", sade han omigen. Då Bengt hade tagit bort

- 5 -

kniven, fortsatte gubben: "Inte i din tid, inte i dina barns och barnbarns tid skall denna malm upptäckas".

Denna släkt, som gubben talade om, är för länge sedan utdöd, men sägnen lever ännu kvar. Under de sista femtio åren har åsen besökts av många olika personer. Personer, som haft slagruta och kompasser, personer, vilka sagt sig hava magnetisk kraft i kroppen, men har ingen lyckats finna malmen.